

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. В. В. ДОКУЧАЄВА

Кафедра філософії, історичних і соціальних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор

Р. ШЕЛУДЬКО

« 30 » 08 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 1 ФІЛОСОФІЯ

Галузь знань 20 «Аграрні науки та продовольство»
Спеціальність 202 «Захист і карантин рослин»
Освітньо-наукова програма «Захист і карантин рослин»
Факультет захисту рослин

Харків 2019

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 202 «Захист і карантин рослин».

«28» серпня, 2019 р. 25 с.

Розробники:

Гаврилюк Юрій Миколайович – кандидат філософських наук, доцент.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії, історичних і соціальних дисциплін

Протокол № 1 від «28» серпня 2019 р.

Завідувач кафедри філософії,
історичних і соціальних дисциплін
канд. істор. наук, доцент

А. КРАВЦОВ

Схвалено навчально-методичною комісією факультету захисту рослин.

Протокол № 2 від «29» серпня 2019 р.

Голова навчально-методичної комісії
факультету захисту рослин
канд. с-г. наук, доцент

І ЗАБРОДНА

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 20«Аграрні науки та продовольство»	Обов'язкова
Модулів -4 Змістовних модулів - 4	Спеціальність 202 «Захист і карантин рослин»	Рік підготовки
		1
Загальна кількість годин - 120		Семестр
		1
Тижневих годин для денної форми аудиторних - 4 самостійної роботи аспіранта - 7	Рівень підготовки: третій (освітньо-науковий)	Лекції
		22 год.
		Практично-семінарські
		18 год.
		Лабораторні
		-
Самостійна робота		
80 год.		
Вид контролю: екзамен		

2. Мета та завдання навчальної дисциплін

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є сприяння формуванню в здобувачів цілісного геокультурного бачення світу як світоглядно-методологічної основи постановки та розв'язання теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з освітньо-науковою діяльністю.

1.2. Основним завданням вивчення дисципліни є сприяння осмисленню здобувачами парадигмальних принципів осягнення світу історичними геокультурними суб'єктами в історії світової та вітчизняної філософії, вмінню трансформувати ці знання в розроблення методологічної проблематики сучасної науки, визначенню актуальних перспектив її розвитку.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні:

знати:

- визначення геокультури, її форм та основного питання;
- сутність геокультурного суб'єкта, його історичні типи та відмінність від суб'єкта діяльності;
- спільне й відмінне в геокультурній проблематиці європейської та вітчизняної філософії;
- характер геокультурної зумовленості філософії і науки в їх історичному розвитку;
- сутність проблеми пізнання світу як проблеми самопізнання геокультурного суб'єкта;
- специфіку методології, методів та методики наукового пізнання;
- структуру наукового пізнання, його засадничі принципи;
- провідні тенденції в розвитку сучасної філософії науки та особливості її геокультурного осмислення;

уміти:

- користуватися понятійним апаратом геокультури як методологічним інструментарієм аналізу філософської і наукової проблематики;
- розкривати й обґрунтовувати геокультурні засади філософії і науки;
- визначати геокультурну спрямованість наукових досліджень;
- оперувати сучасною методологією наукового пізнання в конкретних галузях науки;
- використовувати знання з історії розвитку філософії та науки для розв'язання актуальних наукових проблем сучасності;
- синтезувати наукову і філософську проблеми в цілісну геокультурну проблематику.

Компетентності:

1. Проведення високоякісного наукового пошуку, обробка, аналіз та інтеграція набутих наукових знань.
2. Застосовувати науково-обґрунтовані навички та науковий досвід для особистого високопрофесійного розвитку і самовдосконалення.
3. Знання і дотримання норм академічної доброчесності.

Програмні результати навчання:

1. Володіти знаннями з філософії, методології і методики наукових ентомологічних, фітопатологічних, гербологічних та фітосанітарних досліджень, педагогіки та психології.

2. Мати ґрунтовні знання предметної області та застосовувати причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності, застосовувати сучасні науково-технічні досягнення світової культури та цивілізації.

Міждисциплінарні зв'язки

Вивчення дисципліни спирається на знання *філософії, культурології, філософії науки, соціології, біології, екології* та інших професійно-орієнтованих дисциплін.

Дисципліна та її розділи, у яких використовують матеріали дисципліни: *захист дисертаційної роботи.*

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Геокультурні засади філософії

Тема 1. Буття як предметна визначеність

Характеристика буття як предметної визначеності. Поняття предмета, об'єкта і суб'єкта пізнавально-практичної діяльності. Особливості предметної визначеності основних сфер діяльності людини.

Природа як сфера об'єктивно-можливого буття. Основний закон природи і науки. Істина та її критерії. Культура як сфера суб'єктивно-належного буття. Поняття мудрості. Правда та її критерії.

Тема 2. Сутність феномена культури

Особливості етимологічного, культового та цивілізаційного підходів до феномена культури. Основні ознаки культури. Духовність як сутнісна риса культури. Поняття культури. Проблемне поле культури.

Субкультура та її форми. Контркультура, її історичні типи. Культура і контркультура, специфіка їх співіснування в наш час. Антикультура і форми її прояву. Культура та цивілізація.

Тема 3. Культура як геокультура

Поняття геокультури як органічної цілісності людини і природи. Історичні форми та способи буття геокультури. Специфіка геокультурного аналізу буття.

Основне питання геокультури та його методологічне значення. Поняття мети діяльності, сенсу життя і глуму.

Культури відкритого й закритого типів, їх специфіка та співвідношення в наш час.

Тема 4. Геокультурна визначеність світогляду

Поняття світогляду як суб'єктивно-належного ставлення до світу. Ціннісно-смілова визначеність світогляду. Структурні елементи світогляду та їх особливість. Світосприйняття, світовідчуття, світорозуміння.

Геокультурні форми світогляду. Міфологія як історично перший геокультурний тип світогляду. Геокультурна сутність релігії. Філософія як спосіб мислення і життя геокультурного суб'єкта.

Змістовий модуль 2. Історичні форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта

Тема 5. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності

Поняття античної філософії. Методика геокультурного підходу до її аналізу. Античний поліс як космологічний геокультурний суб'єкт. Парадигмальні риси античної філософії.

Досократівський етап розвитку античної «філософії до філософії». Особливість її світоглядної спрямованості.

Сократівський етап розвитку античної філософії. Поняття *sophia*. Становлення космологічного геокультурного суб'єкта філософії.

Особливості геокультурного суб'єкта елліністичної філософії. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Неоплатонізм як філософський підсумок античної культури.

Тема 6. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя

Особливості середньовічної картини світу. Теоцентризм як сутнісна характеристика середньовічної епохи. Формування теїстичного геокультурного суб'єкта філософії, її парадигмальні риси.

Етапи становлення середньовічної філософії. Грекомовна та латиномовна апологетика. Патристика. Схоластика. Номіналізм та реалізм. Основні етапи розвитку схоластики.

Тема 7. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу

Геокультурні особливості епохи. Виникнення нового кола знань – *studia humana*. Поняття ренесансного гуманізму. Найважливіші наукові відкриття. Неоплатонізм як філософська основа ренесансного гуманізму.

Поняття предмета ренесансної філософії, її основні риси. Особливості гуманістичного антропоцентризму. Становлення гуманістичного геокультурного суб'єкта філософії.

Специфіка та роль наукових відкриттів у формуванні модерного світогляду. Предмет філософії Нового часу. Природоцентризм як визначальна риса філософії суб'єкта діяльності. Гносеологічна спрямованість філософії.

Формування суб'єкта діяльності основних напрямів філософії – раціоналізму та емпіризму.

Проблема свободи й необхідності.

Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії

Геокультурна зумовленість німецької класичної філософії. Її загальні риси. Відновлення І. Кантом філософії як філософії трансцендентального геокультурного суб'єкта.

Предметне визначення філософії Г. Гегелем. Панлогізм: філософія як філософія суб'єкта діяльності Абсолюту.

Предметне визначення філософії К. Марксом. Матеріалістичне розуміння історії. Утвердження філософії суб'єкта об'єктивно необхідно зумовленої діяльності.

Змістовий модуль 3. Історичні форми самовираження українського геокультурного суб'єкта філософії

Тема 9. Геокультурні витоки української філософської думки

Геокультурне положення Русі. Світоглядні засади та особливості давньоукраїнської міфологічної культури. Формування та основні риси киеворуської культури. Сутність явища двох культур. Прийняття християнства та його роль у розвитку культури і філософії.

Русь як геокультурний суб'єкт давньоукраїнської культури. Ідейні джерела давньоукраїнської філософської думки. Форми та способи філософствування. Філософія як «любомудріє» давньоукраїнського геокультурного суб'єкта. Поліморфізм предметного самовираження філософії в киеворуській культурі.

Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст. і проблема геокультурного суб'єкта

Геокультурне становище України. Релігійно-філософські ідеї та їх вплив на формування українського геокультурного суб'єкта. Становлення раннього гуманізму в Україні (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський-Роксолан).

Реформаційні та ренесансно-гуманістичні ідеї в Україні другої половини XVI ст.

Острозький культурно-освітній центр.

Полемічна література. Особливості явища двох культур.

Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко

Геокультурне становище України. Велика українська революція XVII ст. Києво-Могилянська академія – центр українського Просвітництва.

Ідейні витоки українського Бароко. Філософське самовизначення українського геокультурного суб'єкта. Парадигмальні риси філософії

українського Бароко. Історична доля українського Бароко.

Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму

Геокультурне становище України в ХІХ ст. Ідейні джерела філософії українського Романтизму – «філософії серця». Основні етапи становлення та розвитку українського Романтизму (Харківський осередок, «Руська трійця», Кирило-Мефодіївське братство). Особливості вираження ідей «філософії серця» у творчості М. Гоголя, Т. Шевченка, П. Куліша. Предмет і парадигмальні риси філософії романтизму українського геокультурного суб'єкта.

Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця ХІХ – 20-х років ХХ ст.

Основні напрями розвитку філософської думки. Філософія екзистенційно-романтичного спрямування як спосіб самовизначення українського геокультурного суб'єкта. Філософські ідеї у творчості М. Коцюбинського, О. Кобилянської, Лесі Українки.

Предметне самовизначення філософії матеріалістично-позитивістського спрямування. Філософські й суспільно-політичні ідеї М. Драгоманова, В. Лесевича, І. Франка, В. Вернадського.

Культурно-філософське піднесення 20-х років ХХ ст. («Розстріляне відродження»).

Змістовий модуль 4. Геокультурні засади наукового пізнання

Тема 14. Пізнання та форми пізнання

Поняття пізнання. Класифікація форм знання.

Поняття науки. Наука як процес пізнання, сукупність знань та соціальний інститут. Специфіка наукового знання. Сучасний поділ наук.

Зародження та процес становлення наукових знань. Концепція «розбрунькування» філософії. Виникнення науки. Основні етапи розвитку науки. Типи наукової раціональності. Наука і паранаука. Критика та виправдання науки.

Тема 15. Структура наукового знання

Чуттєве пізнання та його форми. Логічне пізнання. Форми логічного пізнання. Діалектика чуттєвого й логічного в пізнанні як діалектика явища і сутності в пізнанні геокультурного суб'єкта.

Емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання геокультурного суб'єкта. Форми наукового пізнання. Поняття наукового факту. Закони науки. Гіпотеза. Теорія. Проблема та її історичні форми. Геокультурна сутність апорій Зенона та їх методологічне значення. Засадничі підвалини науки.

Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта

Принцип як суб'єктивно-належна засада пізнання геокультурного суб'єкта.

Принцип єдності та боротьби протилежностей і його інтерпретації. Суперечність як джерело розвитку. Поняття боротьби, неправомірність її абсолютизації.

Принцип взаємного переходу кількісних і якісних змін. Поняття якості, властивості, кількості, міри. Стрибки та їх типи. Соціальна реформа та соціальна революція.

Принцип заперечення заперечення та проблема спрямованості розвитку. Діалектична сутність заперечення.

Принцип детермінізму. Види детермінізму. Причина, умови, наслідок. Причинно-наслідковий зв'язок як форма вираження незворотності часу.

Праксіологічний принцип пізнання та його методологічне значення.

Герменевтичний принцип пізнання. Поняття герменевтичного кола.

Феноменологічний принцип пізнання. Поняття «епохе».

Принцип геокультури та його методологічне значення для освіти і науки. Контекстуальність. Глобальність. Багатовимірність. Складність.

Тема 17. Методи наукового пізнання

Поняття методу. Геокультурний вимір методів наукового пізнання. Класифікація методів науки.

Методи емпіричного дослідження. Спостереження. Експеримент. Порівняння. Опис. Вимірювання.

Методи теоретичного пізнання. Формалізація. Аксиоматичний метод. Гіпотетико-дедуктивний метод. Сходження від абстрактного до конкретного.

Загальнологічні методи пізнання. Аналіз. Синтез. Абстрагування. Ідеалізація. Узагальнення. Індукція. Дедукція. Аналогія. Моделювання. Системний підхід. Імовірно-статистичні методи.

Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки

Поняття методології. Рівні методології. Методологічна функція філософії.

Позитивістська методологія науки. Філософія науки «першого позитивізму». Філософія науки «другого позитивізму». Філософія науки логічного позитивізму. «Критичний раціоналізм» К. Поппера.

Концепція наукових революцій Т. Куна. Концепція конкуруючих «дослідницьких програм» І. Лакатоса. Концепція «епістемологічного анархізму» П. Фоєрабенда.

Проблема легітимації та інтерпретації новітнього наукового знання в постмодернізмі. Криза традиційного нарративного знання. Принцип контекстуальності істини.

Синергетика як метадисциплінарний напрям дослідження самоорганізованих систем. Самоорганізація, неврівноваженість, біфуркація, дисипативні структури, нелінійність розвитку, хаос.

Голізм як науковий принцип. Неподільна цілісність природи – джерело

закономірності й організованості. Людина як метафізичний центр наукового пізнання, закорінений у ментальних структурах імовірностей світу.

Теорія складки як способу розуміння буття і розвитку геокультури. Поняття складки і ребра. Співвідношення складки і ребра.

Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення

Наука як різновид геокультурного проектування. Проект як наукова форма об'єктивно-можливої організації суб'єктивно-належної культури. Варіативність геокультурного проекту. Проект і теорія. Проект і прогнозування.

Парадокси сучасної наукової картини світу. Інформаційні підвалини еволюції природи. Єдність буття і розуму.

Концепції «універсального інтелекту» і множини можливих моделей мислення.

Проблема семіотичної онтології пізнання. Лінгвістичний поворот у методології науки. Інформаційна функція мови науки. Синтаксична простота. Семантична природність. Філософські інтерпретації мови науки.

Тема 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта

Геокультурна сутність аграрної науки. Органічна цілісність аграрної науки і сільського господарства як основи науки.

Основні особливості аграрної науки. Системність. Агроекологічна спрямованість. Унікальність об'єктів дослідження. Провідна роль у системі науки. Тривалість наукових розробок.

Аграрна наука й основне питання геокультури, його методологічна роль в аграрній науці.

Агрокультура як геокультура села. Земля як геокультурний суб'єкт. Економічна сутність землі як геокультурного суб'єкта. Проблема геокультурної трансформації українського села: аграрна реформа чи аграрна революція? Проблема агрокультурного суб'єкта в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		л	с.п	лаб	с.р.
Змістовий модуль 1. Геокультурні засади філософії					
Тема 1. Буття як предметна визначеність	4	2		-	2
Тема 2. Сутність феномена культури	6		2	-	4
Тема 3. Культура як геокультура	6	2		-	4
Тема 4. Геокультурна визначеність світогляду та його історичні типи	6		2	-	4
Разом за змістовим модулем 1	22	4	4	-	14
Змістовий модуль 2. Історичні форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта					
Тема 5. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності	6	2		-	4
Тема 6. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя	6		2	-	4
Тема 7. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу	6	2		-	4
Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії	6		2		4
Разом за змістовим модулем 2	24	4	4	-	16
Змістовий модуль 3. Історичні форми самовираження українського геокультурного суб'єкта філософії					
Тема 9. Геокультурні витoki та особливості філософської думки Русі	4	2		-	2
Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст. і проблема геокультурного суб'єкта.	6		2	-	4
Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко	6	2		-	4
Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму	6		2	-	4
Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця XIX – початку XXI ст.	6	2		-	4
Разом за змістовим модулем 3	28	6	4	-	18
Змістовий модуль 4. Геокультурні засади наукового пізнання					
Тема 14. Пізнання та форми пізнання	6		2	-	4
Тема 15. Структура наукового знання.	6		2	-	4
Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта	8	2			6
Тема 17. Методи наукового пізнання	6		2		4
Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки	8	2			6
Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення	6	2			4
Тема 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта	6	2			4
Разом за змістовим модулем 4	46	8	6		32
Усього годин	120	22	18	-	80

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність феномена культури	2
2	Геокультурна визначеність світогляду та його історичні типи	2
3	Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя	2
4	Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії	2
5	Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст. і проблема геокультурного суб'єкта.	2
6	Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму	2
7	Пізнання та форми пізнання	2
8	Структура наукового знання	2
9	Методи наукового пізнання	
	Разом	18

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
–	–	–

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
–	–	–

8. Самостійна робота

Самостійна робота аспіранта відноситься до інформаційно-розвиваючих методів навчання і є основним засобом творчого засвоєння програмного матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Види самостійної роботи аспірантів за цільовим призначенням:

1. Вивчення нового матеріалу: опрацювання першоджерел, читання та конспектування відповідної літератури; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій магнітних записів; інші види занять.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних робіт, семінарів; виконання типових завдань; інші види занять.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: виконання завдань з елементами творчості; розв'язання проблемно-пошукових запитань; участь у розв'язанні проблемних ситуацій у формі дискусій і прес-конференцій; складання рефератів, доповідей, інформацій з заданої теми; інші види занять.

4. Удосконалення теоретичних знань і методів їх використання в процесі

проведення наукових досліджень, у навчальних практикумах, роботі у філіях кафедр тощо.

Перелік питань для самостійного опрацювання дисципліни

Тема 1. Буття як предметна визначеність

Предмет, об'єкт і суб'єкт пізнавальної діяльності.
Істина і правда.
Природа і геокультурна.

Тема 2. Сутність феномена культури

Основні підходи до визначення культури.
Основні ознаки та поняття культури.
Предметне поле культури.

Тема 3. Культура як геокультурна.

Поняття геокультури, способи її самовираження та основне питання.
Геокультурний суб'єкт та суб'єкт діяльності.
Геокультурні типи культури та особливості їх співвідношення.

Тема 4. Геокультурна визначеність світогляду

Поняття світогляду та його структура.
Геокультурні форми світогляду.
Геокультурна сутність історичних типів світогляду.

Тема 5. Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта Античності

Геокультурна зумовленість античної філософії.
Предмет та парадигмальні риси геокультурного суб'єкта античної філософії.
Основні етапи становлення геокультурного суб'єкта античної філософії.

Тема 6. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Середньовіччя

Особливості геокультурної картини світу Середньовіччя.
Предмет і парадигмальні риси геокультурного суб'єкта середньовічної філософії.
Основні етапи та напрями розвитку геокультурного суб'єкта середньовічної філософії.

Тема 7. Самовизначення геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу та суб'єкта діяльності філософії Нового часу

Геокультурна зумовленість ренесансної філософії.
Особливості геокультурного суб'єкта філософії Ренесансу.
Наукова революція XVII ст. та її роль у формуванні філософії суб'єкта пізнавально-практичної діяльності.

Тема 8. Проблема геокультурного суб'єкта в німецькій класичній філософії
Геокультурна зумовленість та особливості німецької класичної філософії.

Критична філософія І. Канта як філософія трансцендентального геокультурного суб'єкта.

Філософія Гегеля – філософія суб'єкта об'єктивно-необхідного Абсолюта як мети діяльності й сенсу життя.

Філософія Марксизму – філософія суб'єкта об'єктивно необхідного матеріального буття як мети діяльності й сенсу життя

Тема 9. Геокультурні витоки та особливості філософської думки Русі

Геокультурне положення Русі та світоглядні засади її культури.

Форми філософського самовизначення геокультурного суб'єкта Русі.

Основна філософська проблематика культури Русі.

Тема 10. Українська релігійно-філософська думка XIV – XVI ст.. і проблема геокультурного суб'єкта

Геокультурне становище України.

Релігійно-філософські ідеї та їх вплив на формування філософії українського геокультурного суб'єкта.

Полемічна література.

Тема 11. Геокультурна спрямованість філософії українського Бароко

Ідейні витоки українського Бароко.

Філософське самовизначення українського барокового геокультурного суб'єкта.

Геокультурна спрямованість філософії Г. Сковороди.

Тема 12. Геокультурна проблематика філософії українського Романтизму

Ідейні джерела українського романтизму.

Філософське самовизначення геокультурного суб'єкта українського Романтизму.

«Філософія серця» П. Юркевича.

Тема 13. Особливості розвитку геокультурної проблематики в українській філософії кінця XIX – XXI ст.

Геокультурна спрямованість філософської думки кінця XIX – 20-тих років XX ст..

Ідеологізація філософії 40-50-х років XX ст.. та її наслідки в культурі й науці.

Геокультурні тенденції в розвитку сучасної української філософії.

Тема 14. Пізнання та форми пізнання

Поняття пізнання та форми знання.

Виникнення та основні етапи розвитку науки. Типи наукової раціональності.

Наука та пара наука.

Тема 15. Структура наукового знання

Чуттєве та логічне як форми явища та сутності геокультурного суб'єкта пізнання.

Рівні та форми наукового пізнання геокультурного суб'єкта.

Проблема, її історичні форми та геокультурна сутність.

Тема 16. Принципи наукового пізнання геокультурного суб'єкта

Принцип як світоглядно-методологічна засада пізнання геокультурного суб'єкта.

Фундаментальні принципи наукового пізнання.

Сутність геокультурного принципу та його методологічне значення для освіти й науки.

Тема 17. Методи наукового пізнання

Геокультурний вимір методів наукового пізнання.

Методи емпіричного дослідження.

Методи теоретичного пізнання.

Загально логічні методи пізнання.

Тема 18. Філософсько-методологічні концепції науки

Методологія та її рівні.

Формування основних напрямів філософії науки.

Провідні концепції сучасної філософії науки.

Тема 19. Геокультурна стратегія сучасного наукового мислення

Проект як геокультурна форма мети наукового пізнання.

Геокультурна концепція ноосфери.

Лінгвістичний поворот у філософії науки.

Тема 20. Філософія землі як геокультурного суб'єкта

Геокультурний вимір аграрної науки.

Земля як геокультурний суб'єкт. Агрокультура як геокультурна села.

Проблема агрокультурного суб'єкта в Україні.

9. Індивідуальне науково-дослідне завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом поза аудиторної індивідуальної роботи аспіранта навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу.

Мета ІНДЗ. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань аспіранта з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Структура ІНДЗ:

- вступ – зазначається тема, мета та завдання роботи та основні її положення;
- теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- методи (при виконанні практичних, розрахункових, моделюючих робіт) – вказуються і коротко характеризуються методи роботи;
- основні результати роботи та їх обговорення – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо;
- висновки;
- список використаних джерел.

Загальний обсяг роботи не повинен перевищувати 25 сторінок.

Теми ІНДЗ:

1. Філософія та наука: проблеми взаємозв'язку.
2. Філософські проблеми аграрної науки.
3. Нова людина і нове суспільство у філософії Е. Фромма.
4. Соціологізація індивіда в глобальній мережі Інтернет.
5. Вчення про «надлюдину» у філософії Ф. Ніцше.
6. Проблема особистості в екзистенціалізмі.
7. Інформаційне суспільство, його природа та проблеми.
8. Основні принципи герменевтики.
9. Технічне знання: місце і роль в житті суспільства.
10. Екологічні проблеми техногенної цивілізації.
11. Розуміння свободи Е. Фроммом.
12. Співвідношення культури та цивілізації в роботі О. Шпенглера «Присмерк Європи».
13. Загублена українська людина М. Шлемкевича.
14. Проблеми життя, смерті та безсмертя у філософії М. Бердяєва.
15. Геокультурний вимір науки. Філософський аналіз.

16. Проблема свідомого та несвідомого у філософії.
17. Проблема істини в американському прагматизмі.
18. Філософський аналіз міфу.
19. Постпозитивізм Т. Куна.
20. Екзистенціалізм Ж-П. Сартра: свобода та відповідальність.
21. Проблема людини у філософії Г. С. Сковороди.
22. Глобалізація і самовизначення націй.
23. Проблема національного у творчості М. Драгоманова.
24. Методологія наукового пізнання і творчості.
25. Проблема сенсу людського життя.
26. «Мислю – значить існую» – принцип новоєвропейської раціональності.
27. Постмодернізм у філософії та культурі.
28. Філософія і релігія: сучасний контекст.
29. Феномен нігілізму: західноєвропейський контекст.
30. Етична концепція та естетичний ідеал А. Шопенгауера.
31. Проблема розуму та божевілля у філософії М. Фуко.
32. Філософія і повсякденність.
33. Етична концепція Дж. Д'юї.
34. Синергетизм М. Пригожина.
35. Проблема діалогу у філософії ХХ століття.
36. Проблема безсмертя душі в античній та християнській філософії.
37. Проблема суб'єкта у філософії ХХ століття (Ж. Лакан, Л. Альтюссер, М. Фуко).
38. Проблема гармонії істини, добра і краси у творчості вченого.
39. Проблеми філософії науки у творчості В.І. Вернадського.
40. Гра як прояв та розвиток суб'єктивних здібностей людини.
41. Концепт фундаменталізму в сучасному контексті.
42. Здоров'я людини як філософсько-антропологічна проблема.
43. Культура, її основні ознаки та функції.
44. Геокультурна концепція землеробства В.В. Докучаєва.
45. Геокультурна спрямованість учення В.І. Вернадського про біосферу.
46. Філософія та світогляд.
47. Духовний світ античного поліса.
48. Вчення Платона й Аристотеля про державу.
49. Етичне вчення Аристотеля.
50. Проблема віри і знання в середньовічній філософії.
51. Філософія Ф. Аквінського.
52. Гуманізм і проблема індивідуальності в епоху Ренесанса.
53. Політика і мораль у вченні Ніколо Макіавеллі.
54. Сутність утопізму Томаса Мора.
55. Нова наука і її вплив на розвиток філософії.
56. Предмет філософії І. Канта.
57. Гегелівська концепція походження та предмета філософії.
58. Антропологічний матеріалізм Л. Фюрбаха.

59. Предмет марксистської філософії.
60. Особливості давньоукраїнської міфологічної свідомості.
61. Роль християнства в розвитку філософської думки в Україні.
62. Геокультурні витоки української філософської думки.
63. Філософські ідеї в киеворуській культурі.
64. Історіософська проблематика в культурі Київської Русі.
65. Гуманістична спрямованість киеворуської філософської думки.
66. Іван Вишенський – видатний український полеміст кінця XVI – початку XVII ст.
67. Києво-Могилянська академія та її вплив на філософську думку українського та інших народів.
68. Ідейні джерела та світоглядна спрямованість філософії українського бароко.
69. Учення Г. Сковороди про три світи і дві натури.
70. Гуманістична спрямованість філософії Г.С. Сковороди.
71. Філософські погляди М. Гоголя.
72. Філософські ідеї у творчості Т. Шевченка.
73. „Філософія серця” П. Юркевича.
74. Історичне значення «філософії серця» в розвитку вітчизняної культури.
75. Екзистенціально-романтичні ідеї у творчості Лесі Українки.
76. Міфологічний світогляд М. Коцюбинського.
77. Концепція конкордизму В. Винниченка.
78. Концепція «азіатського ренесансу» Миколи Хвильового.
79. Філософія І. Франка.
80. Причини ідеологізації культури і науки в 30-50-ті роки XX ст.?
81. Основні напрями розвитку філософської думки в Україні в період „другого відродження”.
82. Ставлення до розуму в сучасній світовій філософії.
83. Філософія Людвіга Вітгенштайна.
84. Критичний раціоналізм К. Поппера.
85. Концепція парадигмального розвитку науки І. Лакатоса.
86. Проблема геокультури та її світоглядно-методологічне значення для сучасності.
87. Проблема менталітету як геокультурного феномену.
88. Геокультура, її суб'єкт та форми.
89. Геокультурний вимір філософії.
90. Наука як феномен геокультури: проблеми Nonlinear science.
91. Геокультурний вимір політики.
92. Геокультурний вимір економіки.
93. Агрокультура як феномен геокультури.
94. Історичні форми та суб'єкт агрокультури.
95. Екологічна проблема як проблема геокультурного буття.
96. Життєвий світ та його геокультурна зумовленість.

10. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни використовуються такі методи навчання:

1. Методи за джерелом і способом сприйняття навчальної інформації.

Лекція як послідовний, логічно вивершений, науково обгрунтований і систематизований виклад відповідного до навчальної програми філософського і філософсько-наукового матеріалу. Як одна з основних форм навчального процесу й одночасно метод навчання і виховання вона забезпечує умови для створення аспірантами або викладачем нових освітньо-наукових продуктів за допомогою вибору змісту, мети та структури лекції.

Залежно від завдань навчального курсу використовуються такі види лекцій:

- *проблемно-пошукова лекція*, спрямована на активізацію творчого мислення аспірантів, їх уміння і прагнення підходити до знання як до продукту й умови процесу пізнання, учасниками якого вони стають у процесі навчання;

- *лекція-діалог*, що проводиться на основі сократівського методу прямого діалогу викладача з аспірантами;

- *методологічна лекція*, спрямована на розкриття характеру, структури та методу наукового пізнання;

- *лекція – консультація*, що проводиться за сценаріями «питання-відповідь» або «питання-відповідь-дискусія».

Семінари - форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких аспіранти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінарські заняття можуть проводитися у формі бесіди, доповідей, дискусій тощо.

Індивідуальне заняття - форма навчального заняття, що проводиться з окремими аспірантами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Консультація - форма навчального заняття, при якій аспірант отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування (проводяться протягом семестру – поточні консультації, семестрові та екзаменаційні).

2). Група методів за логікою передачі і сприйняття навчального матеріалу: **індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні;**

3). Група методів за ступенем самостійного мислення при засвоєнні знань: **репродуктивні та продуктивні** (дослідницькі, пошукові, частково-пошукові);

4). Група методів за ступенем управління навчальним процесом: навчання під керівництвом викладача, самостійна робота аспіранта з навчальною та науковою літературою, текстами лекцій, підготовка до семінарських і практичних занять, робота з комп'ютером, виконання письмових завдань.

11. Методи контролю

Система оцінювання результатів успішності засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності аспірантів включає поточний, модульний (відповідно визначеному змістовому модулю), та підсумковий/семестровий контроль результатів навчання.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів.

Поточний контроль знань аспірантів здійснюється за двома напрямками:

I – контроль систематичності та активності роботи на семінарських та практичних заняттях;

II – контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання.

Поточний контроль здійснюється у формі: *усне опитування; фронтальне опитування; індивідуальне опитування; письмові контрольні роботи; тестування.*

Модульний контроль проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті інтегровану оцінку результатів навчання аспіранта після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Підсумковий/Семестровий контроль проводиться у формі іспиту у терміни, передбачені графіком навчального процесу.

Семестровий екзамен – форма оцінки підсумкового засвоєння аспірантами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід. Завданням екзамену є перевірка розуміння аспірантом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння аспірантом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами.

12. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Екзамен

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий екзамен	Сума		
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10				
2	4	2	4	4	2	2	2	2	2				
Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	Т 18	Т 19	Т 20				
2	2	2	4	4	6	4	6	2	2				
											40	100	

Теми змістовного модуля 1 – Т1-Т4. Теми змістовного модуля 2 – Т5-Т8. Теми змістовного модуля 3 – Т9-Т13. Теми змістовного модуля 4 – Т14-Т20.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Програма та робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для аспірантів.

2. Пакет тестових завдань для модульного контролю.

3. Методичні рекомендації до написання рефератів з філософії (для аспірантів та здобувачів) / Ю.М. Гаврилюк, І.Д. Загрійчук /ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків, 2015. – 22 с.

4. Гаврилюк Ю.М. Філософія. Комплексні навчально-методичні матеріали для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня / Ю.М. Гаврилюк / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2017. – 68 с.

5. Гаврилюк Ю.М. Філософія науки. Навчально-методичні матеріали для здобувачів вищої освіти / Ю.М. Гаврилюк / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2018. – 43 с.

6. Гаврилюк Ю.М. Філософія науки та інноваційного розвитку. Навчально-методичні матеріали для здобувачів вищої освіти / Ю.М. Гаврилюк / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2019. – 52 с.

7. Гаврилюк Ю.М. Методологія та організація наукових досліджень / Ю.М. Гаврилюк / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2017. – 51 с.

8. Гаврилюк Ю.М. Філософія вітчизняної культури / Ю.М. Гаврилюк/ Ю.М. Гаврилюк / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Харків: ХНАУ, 2002. – 51 с.

14. Рекомендована література

Основна

1. Адо П'єр. Що таке антична філософія? / П'єр Адо. – Київ: Культурна асоціація «Новий Акрополь», 2014. – 426 с.

2. Аристотель. Сочинения: в 4 т. / Аристотель. – Москва: Мысль, 1975. –

1984.

3. Бенъе Ж.-М. Роздуми про мудрість/ Ж.-М. Бенъе. – Київ: Ніка-Центр, 2003. – 168 с.
4. Бунге М. Причинность. Место принципа причинности в современной науке / Марио Бунге; пер с англ. – Москва: Изд-во иностр. лит. , 1962. – 511 с.
5. Вернадський В.І. Вибрані праці академіка В.І. Вернадського/ В.І. Вернадський. – Київ: НАН України. – 2011. – Т. 1, Кн. 2. – 583 с.
6. Гаврилюк Ю.М. Філософія культури в геокультурному вимірі України / Ю.М. Гаврилюк. – Харків: ХНАУ, 2018. – 346 с.
7. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер; пер. с нем. – Москва: Прогресс. – 704 с.
8. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук в 3 т. / Г.В.Ф. Гегель. – Москва: Просвещение, 1974. – Т. 1: Наука логики. – С. 123-480.
9. Гейзенберг В. Шаги за горизонт / В. Гейзенберг. – Москва: Прогресс, 1987. – 368 с.
10. Декарт Рене. Сочинения: в 2 т. / Рене Декарт. – Москва: Просвещение, 1989. – Т.1 – 655 с.
11. Дубинин Н.П. Вечное движение / Н.П. Дубинин. – Москва: Политиздат, 1989. – 448 с.
12. Энгельс Ф. Диалектика природы / Ф. Энгельс. – Москва: Политиздат, 1969. – 358 с.
13. Євтушенко М.Д. Геокультурний потенціал агропромислового комплексу України / М.Д. Євтушенко [та ін.]. – Харків: ХНАУ, 2005. – 488 с.
14. Златоструй. Древняя Русь X – XIII веков. – Москва: Молодая гвардия, 1990. – 302 с.
15. Идеалы и нормы научного исследования. – Минск: Изд-во БГУ, 1981. – 432 с.
16. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Іст.-реліг. моногр. / Іларіон. – Київ: Обереги, 1991. – 424 с.
17. Кант І. Критика чистого розуму. Сочинения: в 6 т. / Иммануил Кант. – Москва: Мысль, 1964. – Т. 3. – 799 с.
18. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії / С.Б. Кримський. – Київ: Вид. дім «Киево – Могилянська академія», 2008. – 367 с.
19. Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – Москва: Прогресс, 1977. – 300с.
20. Лук'янець В.С. Світоглядні імплікації науки / В.С. Лук'янець [та ін.]. – Київ: ПАРАПАН, 2004. – 408 с.
21. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология. Из ранних произведений / К. Маркс, Ф.Энгельс. – Москва: Госполитиздат, 1956. – 689 с.
22. Платон. Сочинения: в 3 т. / Платон. – Москва: Мысль, 1970. – Т. 2. – 611 с.
23. Поппер К. Логика и рост научного знания: избр. работы / К. Поппер. – Москва: Прогресс, 1983. – 605 с.
24. Рассел Б. История западной философии / Бертран Рассел. – Москва:

Изд-во иностр. лит. – 935 с.

25. Скирбекк Г. История философии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Г. Скирбекк, Н. Гилье. – Москва: ВЛАДОС, 2011. – 800 с.

26. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / Григорій Сковорода. – Харків: Майдан, 2010. – 1400 с.

27. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / П. Фейерабенд. – Москва: Прогресс, 1986. – 390 с.

28. Цехмістро І.З. Голістична філософія науки / І.З. Цехмістро. – Київ: Акта, 2003. – 279 с.

29. Юркевич П.Д. Философские произведения / П.Д. Юркевич. – Москва: Правда, 1990. – 670 с.

Додаткова

1. Барабаш Ю.Я. Вибрані студії. Сковорода. Гоголь. Шевченко / Ю.Я. Барабаш. – Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». – 744 с.

2. Башляр Г. Новый рационализм / Г. Башляр; пер. с фр. – Москва: Прогресс, 1987. – 376 с.

3. Бодріяр Ж. Фатальні стратегії / Жан Бодріяр; пер. з фр. – Львів: Кальварія, 2010. – 192 с.

4. Гаврилук Ю.М. Філософія вітчизняної культури: навч. - метод. посіб. / Ю.М. Гаврилук. – Харків: ХНАУ, 2002. – 46 с.

5. Гайсинович А.Е. Зарождение и развитие генетики / А.Е. Гайсинович. – Москва: Наука, 1988. – 424 с.

6. Грэхэм Л.Р. Естествознание, философия и науки о человеческом поведении в Советском Союзе / Л.Р. Грэхэм; пер. с англ. – Москва: Политиздат, 1991. – 480 с.

7. Давньоруське любомудріє: Тексти і контексти. – Київ: Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 398 с.

8. Заблуждающийся разум: Многообразие вненаучного знания. – Москва: Политиздат, 1990. – 464 с.

9. Запорожан В.Н. Путь к ноэтике / В.Н. Запорожан. – Одесса: Одес. медуниверситет, 2008. – 284 с.

10. Клайн М. Математика. Утрата определенности / М. Клайн; пер. с англ. – Москва: Мир, 1984. – 446 с.

11. Лосев А.Ф. Эстетика возрождения / А.Ф. Лосев. – Москва: Мысль, 1978. – 623 с.

12. Мічіо Кайку. Візії: як наука змінить XXI сторіччя / пер. з англ. Анжела Кам'янець. – Львів: Літопис, 2004. – 544 с.

13. Панасюк Б.Я. Людина, природа і Всесвіт: моногр. / Б.Я. Панасюк. – Київ: ПАРАПАН, 2008. – 460 с.

14. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс; пер. с англ. – Москва: Прогресс. – 432 с.

15. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги: в 2 т. / Карл Раймунд Поппер; пер. с англ. В.Н. Садовского. – Москва: Феникс, Международный фонд

«Культурная инициатива», 1992.

Т. 1: Чары Платона. – 1992. – 448 с.

Т. 2: Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы. – 1992. – 528 с.

16. Пуанкаре А. О науке / Анри Пуанкаре; пер. с фр. – Москва: Наука, 1983. – 560 с.

17. Пугач Б.Я. Фундаментальные проблемы истории и философии науки: учеб. пособие / Б.Я. Пугач. – Харьков: Факт, 2004. – 536 с.

18. Рікер П. Идеологія та утопія / Поль Рікер; пер. з англ. – Київ: Дух і літера, 2005. – 386 с.

19. Рьюз М. Философия биологии / М. Рьюз; пер. с англ. – Москва: Прогресс, 1977. – 319 с.

20. Свідзинський А.В. Синергетична концепція культури / А.В. Свідзинський. – Луцьк: Волин. обл. друкарня, 2009. – 696 с.

21. Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Львів: Світ, 2006. – 152 с.

22. Степин В.С. Теоретическое знание / В.С. Степин. – Москва: Прогресс; Традиция, 2003. – 744 с.

23. Татаркевич В. Історія філософії: в 3 т. / Владислав Татаркевич; пер. з пол. А. Шкарб'юка. – Львів: Свічадо, 1997 – 1999.

Т. 1: Антична і середньовічна філософія. – 1997. – 456 с.

Т. 2: Філософія Нового Часу до 1830 року. – 1999. – 352 с.

Т. 3: Філософія ХІХ століття і новітня. – 1999. – 568 с.

24. Уайтхед А. Избранные работы по философии / А. У айтхед; пер. с англ. – Москва: Прогресс, 1990. – 717 с.

25. Україна ХVІІІ століття: суспільство, філософія, культура: зб. наук. праць на пошану пам'яті професора Валерії Михайлівни Нічик. – Київ: Критика. – 2005. – 580 с.

26. Філософія: підруч. / за ред. О.П. Сидоренка. – Київ: Знання, 2008. – 891 с.

27. Філософія: підруч. для студентів вищ. навч. закладів. – Харків: Фоліо, 2013. – 510 с.

28. Фролов И.Т. Философия и история генетики – поиски и дискуссии / И.Т. Фролов. – Москва: Наука, 1988. – 416 с.

29. Человек и земля. – Москва: Агропромиздат, 1988. – 335 с.

30. Штанько В.И. Философия и методология науки: учеб. пособие для аспирантов и магистрантов естественно-науч. и техн. вузов / В.И. Штанько. – Харьков: ХНУРЭ. – 348 с.

Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

2. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua

3. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
4. Інтеллектус [Електронний ресурс]: веб-журн. – Режим доступу: <http://www.patent.net.ua/intellectus/ua.html>.
5. Мир техники и технологий [Электронный ресурс]: междунар. техн. журн. – Режим доступа: <http://www.mtt.com.ua/>
6. Инновации, управление изменениями в организациях, управление знаниями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bizbooks.com.ua/catalog/cat.php3?c=193&lang=1>.
7. Державний фонд фундаментальних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dffd.gov.ua/>
8. Генерация идей [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://content.mail.ru/pages/p_27901.html.
9. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : <http://www.nbuv.gov.ua/>
10. Науковий вісник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Gilleya32/F4_doc.pdf
11. Наука і освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/NIO/metod/sagk.htm>.
12. Стратегия-понятия и определения. Классификация стратегий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.stplan.ru/articles/theory/strategy.htm>.
13. Філософська думка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: : http://dumka.ho.ua/books_hf.htm.